

EEN OPTEKENING VAN HET MARKTRECHT TE WEERT

Op 5 mei 1414 verleende Willem van Horn aan de stad Weert het privilege van het marktrecht.¹ In Weert mochten toen drie jaarmarkten en een wekelijkse markt op zaterdag gehouden worden. Later kwamen daar meer markten bij. Hij schonk aan de stad de bevoegdheid recht te spreken in zaken met betrekking tot schulden of geschillen die op markt zijn ontstaan op dezelfde of op een andere marktdag. Die rechtspraak zal "onvertoeghen" zijn, zonder gebruikelijke termijnen. Bovendien kreeg de stad het recht om op goederen die te Weert verhandeld werden, accijns te heffen.

Weert heeft geen privilege gekregen waarbij in één keer alle stadsrechten werden verleend. Het marktrechtprivilege was een van de belangrijke privileges in de stadsontwikkeling van Weert. Een ander privilege was dat van de paardenmarkt.² Op 27 september 1563 maakten schout, burgemeesters, schepenen en raad van de stad Weert bij gedrukt plakkaat bekend dat hun heer Philips van Montmorency, graaf van Horn, de stad drie vrije paardenmarkten had toegestaan. Kwesties die gerezen waren op deze markten dienden "onvertoeghen" berecht te worden, zoals op alle markten in de stad Weert gebruikelijk was.

Allerlei akten van overeenkomst, transport, koop, verhuur en schuldbekentenis konden voor schepenen worden opgemaakt en gebaseerd worden op het marktrecht. Zo'n akte eindigde in de regel met de passage dat de partijen beloofden dat het marktrecht van toepassing zou zijn op de rechtshandeling. Deze akten werden geprotocolleerd in de zogenaamde goedenisboeken van Weert. Het oudste protocol dateert van 1476. Vrijwel zonder hiaten is deze serie compleet tot 1796. Slechts tot en met mei 1704 staan er akten

1. Gemeentearchief Weert (GAW), Oud-administratief Archief van Weert tot 1795 (O.A.W), inv. nr. 22, regist. nr. 7; A. FLAMENT, "Chroniek van de heerlijkheid Weert, getrokken uit de stadsrekeningen, charters en andere oorspronkelijke bescheiden", in: *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Duché de Limbourg*, (PSHAL) 29 (1892), 145 en 215.
2. GAW, O.A.W., inv. nr. 2745; A. FLAMENT, "Chroniek van de heerlijkheid Weert, getrokken uit de stadsrekeningen, charters en andere oorspronkelijke bescheiden", in: *PSHAL*, 29 (1892), 166

in, die gebaseerd zijn op het marktrecht.³ De verslagen van de zittingen van de processen die volgens het marktrecht gevoerd zijn, werden geprotocolleerd in de zogenaamde marktrechtboeken. In deze protocollen werd ook aantekening gehouden van processen die aangespannen waren volgens andere procedures zoals het kort recht en het gastrecht. Voor de jaargedingen was een aparte serie protocollen aangelegd.⁴ Het oudst bewaard gebleven marktrechtboek dateert van 1501. Het laatste proces volgens de procedure van het marktrecht werd in juni 1704 aangespannen. In de processtukken aan het einde van de 17de eeuw werd al regelmatig verwezen naar het Gelders land- en stadsrecht van het Overkwartier van Roermond van 1619.⁵ Eerst in 1704 werd het Gelderse landrecht daadwerkelijk van kracht in Weert.

In 1624 stellen schout en schepenen de lokale gebruiken met betrekking tot de rechtspraak op schrift in een register met de titel "Dit halden wij voor onse lantrechten en mertrechten".⁶ De tekst draagt een officieel karakter. Waarschijnlijk vond de rechtsop-tekening plaats in opdracht van het Hof van Gelre te Roermond. Er waren in deze periode vaak problemen over het recht dat toegepast moest worden als men zich vanuit Weert tot het Hof van Gelre wendde, omdat het Gelders landrecht te Weert niet werd gerecipeerd vóór de 18de eeuw. Van de artikelen met betrekking tot het marktrecht volgt hieronder een transcriptie.⁷

Het ghebruyck der mertrechten

Item so heeft heer Willem van Hoerne aenghesien ende hem bedocht teghen Godt ende onredelick te wesen dat men van alden ghebruyck mert heeft ghehouden ghecocht ende vercocht des sondachs ende op hoghe heylighe daghen. So heeft hij anno 1414 in mayo rijpelic gheordoneert ende aenghesien de welvaert nutticheyt ende oerbaer sijnder landen ende in sunderheyte sijnder stat Weert, so hebben g[enadelijk] gheordoneert dat men des jaers drie jaermerdien halden sal op werckdaghen, den enen op Sint Jans onthoeffdingdach, den anderen op Sinte Barbaren der joncfffrouendach, den derden op Sint Tomasavont. Ende daerbij 2 kermismerdien, den enen des maendachs naer beloken Pinckxdach ende den anderen des maendachs naer den lesten sondach in den gherstmaent. Ende daerbij alle saterdaghe enen weeckmert bij soverne als des saterdachs ghenen heylighendach een is. Ende comt des saterdachs enen heylighendach, so sal men den mert des vridachs halden. Ende daerbij sijn noch drie peerdemerden gheordoneert, den enen des donderdachs voer papen vastelavont, den andere voer Petry en Pauly in junio, den derden des vridachs des vridachs ende saterdachs naer Grevengermerdt. So

3. GAW, Oud-rechterlijk Archief van Weert (O.R.W.), inv. nr. 4728.

4. GAW, O.R.W. inv. nrs. 32-100.

5. *Gelresche Landt ende Stadt-Rechten int' Over-Quartier van Ruremonde*, Arnhem 1677. Derde druk. De eerste druk in van 1619.

6. GAW, O.R.W., inv. nr. 7. Een tweede handschrift met de titel "Het gebruyck van de Landtrechten ende Mercktrechten der Stadt Weert" dateert van circa 1670. De tekst is erg verbleekt. GAW, O.R.W., inv. nr. 14. De tekst wijkt weinig af van het geschrift van 1624.

7. GAW, O.R.W., inv. nr. 7.

heer Willem gheordoneert dat men mertrechten ghebruycken sal op alle dese voers-[chreven] mertdaghen van alle comenschappen, geschillen, abusen, voerwaerden gheloef-ten ende contracten die op enen mertdach gehandelt ofte ghesloten woorden, dat is mertrecht also verne als sij den weerlijcken recht aenslaen het sij man ofte vrou.

Ende wat men erghens gheloeft buytelants ofte binnenlants, dat is mertrecht

Item so wy met den mertrecht wilt spreken, die sal doen daghen twe daeg voer den mertdach.

Item wy ghedaecht woert, die mach dat mertrecht ende die schult kinnen voer 2 schepen ende voer den bode alsulcke schult, als men hem aengherekenen can. Ende dat des daechs voer den mertdach ende dat naer alder ghewoente. Ende des is hij dan schuldich te gheven den scholtis 2 st[uyver] ende schepenen enen stuyver ende den bode een oert stuyvers van daegghelickheyt. Ende gheschiet die bekentenis niet ten tijde als dat behoert, so is den cost vervallen ende den scholtis een boete.

Item voer die bekende schult oft voer een ghewesen vonnis mach sich die wederpartije van stontden aen richten ofte penden ende gheven den scholten een urken, hebben die schepen halff. Ende wijsen den schuldenaer te loesen binnen acht daghen. Gheschiet dat richsel aen gheryder haven, sal men die stellen in een seker plaets ende een gheschiet binnen acht daghen gheen losinghe, so mach men die have draghen in een ghemeyn herberghe ende te coep bieden ende voort ghebruycken in affcorttinghe der schult. Ende gheschiet dat richsel aen erffguederen ende binnen acht daghen niet genoch ghedaen een woert, so mach hij dan dach doen op ruyminghe. Ende die ruyminghe mach men orkens kennen in manieren als voer geschreven is. Ende oft die ruminghe dan niet een gheschiet, so mach der aenleggher dan wieder dach doen op ruminghe. Ende indien dat voer recht comt, so is der schuldenaer altijts boetachtich aen twemael 60 schill[in-gen] ende op den cost.

Item so wy dach heeft op mertrecht ende daarvan buyten bleve, hetsij aenspreker ofte schuldenaer, is boetachtich ad twemael sestich schillin[gen]. Ende weer die buytenblijvighe van erfftael ofte van ruyminghe, sal der schuldenaer sijn ad viermael 60 schill[in-gen] ende so voert opt leste ruyminghe ad viermael 60 schillin[gen].

Item is dergheender die gheloeft heeft op mertrecht, van desen leven ghescheyden, so sal men den guederen dach doen. Ende staen des heren roed daer op 't sterffgoet, sal men 't condighen die dat goet te hoef ende te heer hebben. Ende is 't gheryde have, mach men die met den bode aen 't recht doen halden ende condighen denghenen die alsulcx verantwoerden willen.

Item allen die merdden, sijn ghevrijt behalven des heren saken. Nochtans waer een buyteman in 't mertrecht ghehouden ende sijn wederpartije betreffden dien op enen mertdach, mach hij denselven mertrecht doen ende met den bode doen halden aen 't recht ende den naesten mertdach aensprekich maken.

Item so wy dach hedde op mertrecht ende hij een ghestonde des niet ende het woerde hem overtuygt met twe wettige conden, weer die daghelickheyte van eerfftael, so waer hij boetachtich ad viermael 60 schillin[gen]. Ende waer 't van ghereyden, so waer 't ad twemael 60 schilli[ngen].

Item in een mertrecht mach een priester ofte clerck, indien hij sich onder 't mertrecht ergieft, aenspraeck ofte antwoert maken sonder momber ende desghelijcken oeck een vrouwepersoen ende alles naer alder ghewoenten.

Item offer iemants uutlandich ware die op mertrecht gheloeft hadde, sal men den guederen dach doen ende condighen die daghelickheyte. Ende is den richterboed daer toe niet ghestalt, so mach der scholtis enen anderen eerbaer man in presentie van twe schepenen vrijen die daghelickheijt te condighen. Ende als hij dat doet, sal hij een roede in sijn hant niemen lanck sijnde ontrent 2 voett ofte een ellen.

Item in een mertrecht een behoert niemant te tuyghen dat hem mett gaet noch dat hem teghen gaett. Dan men moet altoes bewijsen met twe vrome onpartijdinghe conden ofte met openbaer hantschriften.

Item waer daer iemant die sijn hantschrift besaekden ende men const hem sulcx met twe wettige conden overwijsen, sal tot straffinghe des heren staen naer erkenen des gherichs.

Item die uutghewesen vonnissen van den mertrechten een sijn niet apelabel. Daer moet der scholtis tot Weert exsecuysie op doen ende moett binnen der stad blijven.

Item is noch gheordoneert ende ghesloten bij onsen lanthere, oft daer iemants ware die comenschap ofte voerwaert maect ofte sich verobligeert op mertrecht saeck ende borghe daervoer, mach men mertrecht doen. Want dat in 't recht comt, dat sal tot Weert blijven ende daer van niet appellieren. Ende is 't dat men op saeck ende borghe spreken wil, die moet aenroepen twee schepenen ende panden dat uut met twe als verwonnen schult. Ende indien die schepenen die moeten niet een hadde, sullen die schepenen den clegher enen bode verlenen die de pandighen in hunne plaets sal doen ende hebben den halven loen. Ende die panden mach men loosen ofte omsetten binnen acht daghen. Ende een gheschiet se niet binnen acht daghen, so mach men daerop daghen op rumminghe. Ende wy dat in 't recht te naer staett, die mach dat appeleren in ons eerbaer hoef ghelijck lantrecht. Ende want dan ontpant woert, so valt een boet van 60 schillen[gen]. Ende want 't pant verstrijckt ende in 't recht beclaecht woert, so valt oeck een boett van 60 schillin[gen].